Jak vést děti **ke čtení a vztahu ke knihám** už v předškolním věku

PaedDr. Lucie Zormanová, Ph.D.

Jak u dětí probudit zájem o knihy ještě předtím, než se naučí číst? Co všechno patří do rozvoje předčtenářské gramotnosti a proč je právě předškolní věk tak zásadní? Jak pracovat s knihou, příběhem i poslechem tak, aby děti bavily a přirozeně rozvíjely jazyk, představivost i porozumění? Čím čtenářské chvilky ve školce obohatit?

Proces čtení začíná již od narození, zahrnuje vývojové etapy, během nichž se dítě seznamuje postupně se světem, učí se mluvit a začíná postupně chápat úlohu knih a psaných slov, kterými je od narození obklopeno, tedy textů v obrázkových knihách, v televizi, v obchodech a jinde. Každé dítě se zajímá o to, co je napsáno, má touhu naučit se číst.

Klíčové předškolní období

Rozvoj čtení a jeho kvalita jsou ovlivněny mnoha faktory. Je to **složitá činnost**, kterou se naučí skoro každé dítě, ale záleží, do jaké míry a kvality. Především je důležitá podpora jak ze strany učitelů, tak ze strany rodiny. Z vlastní zkušenosti mohu potvrdit, že děti přicházející do první třídy základní školy mají **různě rozvinutou** předčtenářskou, někdy i čtenářskou gramotnost. Některé z dětí již čtou, některé děti poznávají písmena, zatímco jiné děti se umí jen podepsat hůlkovými písmeny. Proto je nutné ke každému dítěti přistupovat **individuálně**.

Jak uvádí Iva Tomášková v knize „Rozvíjíme předčtenářskou gramotnost v mateřské škole“, pro úspěšné čtení a rozvoj čtenářské gramotnosti je velmi důležité období **do šesti let**. Jelikož v tomto období dítě ještě většinou smysluplně nečte, ale již postupně rozvíjí všechny kompetence, jež jsou nezbytné ke smysluplnému čtení a k rozvoji čtenářské gramotnosti, hovoříme v souvislosti s tímto obdobím o předčtenářské gramotnosti.

Rozvíjet dětskou představivost a lásku ke knihám můžeme řadou aktivit, jež děti přímo vtahují do světa literatury. Můžeme jim číst jejich oblíbené knihy, mohou poslouchat audiopříběhy, navštívit knihovnu, setkat se se spisovateli nebo se zapojit do tvořivých dílen, při kterých vyrábějí záložky, obaly či vlastní miniknihy. Tyto činnosti podporují jejich jazykový rozvoj, fantazii i schopnost vyjadřování a současně vytvářejí prostředí, kde je čtení zábavnou a přirozenou součástí jejich každodenního života.

> **Do přípravy čtenářského koutku aktivně zapojíme děti, mohou si z domova přinést svou oblíbenou knihu a představit ji ostatním.**

Cesta ke čtenářství

Čtenářský koutek

Čtenářský koutek vytvoříme jako příjemné a klidné místo ve třídě, které bude děti přirozeně lákat ke knihám. Prostor vybavíme měkkým kobercem, polštářky a malou knihovničkou. Důležité je, aby byl koutek snadno dostupný a zároveň poskytoval klid pro soustředění.

Do tvorby a organizace čtenářského koutku je dobré zapojit také děti. Z domova si přinesou svou oblíbenou knihu, kterou chtějí představit ostatním. Každé dítě dostane prostor knihu ukázat, říct její název, o čem je, proč ji má rádo a kdo mu ji doma čte. Tím **podporujeme vyjadřovací schopnosti**, sebevědomí i vzájemné naslouchání.

Knihy postupně zařazujeme do třídní „miniknihovny“, kde si je děti mohou během týdne prohlížet. Společně si nastavíme jednoduchá **pravidla půjčování** (např. jedna kniha na kobereček,

po prohlížení vrátit na místo, do knihy nekreslit, neohýbat obal knihy ani stránky apod.).

V rámci řízené činnosti či komunitního kruhu vybere učitelka jednu z přinesených knih a předčítá z ní úryvek. Během čtení učitelka klade dětem **otázky podporující porozumění** („Co myslíte, že se stane dál?“). Při čtení si společně prohlížíme ilustrace.

Po skončení poslechu následuje **společná reflexe**:

- Co se vám na příběhu líbilo?
- Která postava vás zaujala a proč?
- Jak jste si představovali prostředí?
- Jak by mohl příběh pokračovat?

Děti mohou své představy výtvarně ztvárnit, zahrát krátkou scénku nebo převyprávět část děje vlastními slovy.

Audioknihy

Audioknihu můžeme zařazovat pravidelně v rámci odpoledního klidu jako **alternativu ke klasickému předčítání**. Děti tak poznávají jinou formu práce s literaturou a učí se soustředěně naslouchat mluvenému slovu. Poslech je přirozenou součástí dětského světa – děti jsou zvyklé poslouchat pohádky, vyprávění i hudbu –, a proto pro ně audiokniha může být příjemným zážitkem.

Před samotným poslechem audioknihy vytvoříme ve třídě klidnou a příjemnou atmosféru, například ztlumením světla a zajištěním pohodlného ležení na lehátkách. Dětem stručně představíme název příběhu a přiblížíme jeho téma, aby měly základní představu o tom, co budou poslouchat. Zároveň je motivujeme jednoduchou otázkou, například: „O čem myslíte, že příběh bude?“, čímž **podpoříme jejich zvědavost**, aktivní naslouchání a schopnost předvídat děj.

Během poslechu dbáme na přiměřenou délku ukázky (zejména u mladších dětí).

Návštěva knihovny

Před samotnou návštěvou knihovny probereme s dětmi pravidla vhodného chování na veřejných místech a specifické zásady chování, které jsou spojené s návštěvou v knihovně.

Společně s dětmi navštívíme nejbližší knihovnu. Zde si děti vyzkouší **zásady správného chování** v knihovně v praxi. Děti se dozvídají informace na téma provozního řádu knihovny.

Probíhá zde motivační program, který je zaměřen na vytvoření čtenářských návyků u dětí. Knihovnice jim přečte úryvek z knihy, o němž si následně popovídají. K danému úryvku se pojí také různé hry, které si po přečtení úryvku a následné diskusi na téma přečteného textu děti zahrají. Knihovnice dětem ukazuje, co mohou v knihovně najít, seznamuje je s pravidly chování v knihovně. Děti se dovědí, jak se zaregistrovat, seznámí se s pravidly půjčování a vracení knih a naučí se vyhledávat knihy, orientovat se v poličkách s knihami. Knihovnice jim vysvětlí, jak se mají chovat ke knihám, a seznamuje je s nabídkou služeb knihovny, s akcemi, které pořádá knihovna pro děti, například různé soutěže, hrátky s knížkou, výtvarné aktivity. Poté si děti mohou jednotlivé knížky **samy prohlížet**. Děti se zde seznámí také s audioknihami,

které knihovna nabízí k půjčení a které jsou pro ně vhodné. Audioknihy jsou pro děti předškolního věku přitažlivé již tím, že si mohou knihu poslechnout, mohou tedy začít plně čerpat z knih, aniž by musely umět číst. Děti zjistí, že knihovna je zajímavé prostředí, nabízející množství skvělých aktivit, kde se dá prožít báječné odpoledne i příjemně relaxovat. Děti **jsou namotivovány** k tomu, aby přišly do knihovny i s rodiči a založily si zde průkazku, začaly chodit do knihovny pravidelně a půjčovaly si knihy.

Setkání se spisovatelem

Pro děti bude bezesporu atraktivní akcí, která je ještě blíže přitáhne ke knihám a ke čtení knih, setkání se spisovatelem, který může přijít do mateřské školy či místní knihovny. Před samotným setkáním je dobré, aby učitelka děti seznámila s nějakou knihou, kterou daný spisovatel napsal, přečetla jim z ní několik kapitol. Doporučuji to proto, že se jistě najdou i děti, které daného spisovatele nemusí znát, nebo děti, které mohou znát jeho knihy, ale samotné jméno spisovatele jim nic neříká. Proto je dobré si ujasnit, kdo je ona osoba, se kterou se máme setkat.

V rámci setkání se spisovatelem děti vždy čeká **autorské čtení**, dále jim spisovatel vypráví o tom, jak píše knihy, jak vypadá celý proces vzniku knihy v takové podobě, kterou vidí před sebou.

Tvořivá práce s knihou

Malý princ

Jak pomocí četby knihy můžeme **rozvíjet tvořivé myšlení** a jazykovou tvořivost dětí, si ukážeme na příkladě četby knížky Malý princ (Antoine de Saint-Exupery). Učitel přečte dětem úryvek z knížky a potom společně o ukázce diskutují. Mohou se nechat úkazkou z knihy **volně inspirovat** a vymyslet si vlastní planetu a bytosti, které ji obývají. Své představy mohou děti ostatním převyprávět, vtělit je do kreslené podoby, vymodelovat z plastelíny apod. Na závěr každý představí ostatním výsledek své tvorby.

Tvořivé dílny s knihou

Vyhotovení záložky do knihy

Spolu s dětmi si vyrobíme záložku do knihy.

Budeme potřebovat: ozdobný papír vyšší gramáže, nůžky, šablonu, pravítko, děrovací kleště, krajku či stužku.

Papírovou záložku do knihy vyrobíme velmi jednoduše. Připravíme si šablonu. Vybereme si ozdobnou čtvrtku. Otočíme ji lícem dolů a z rubové strany podle šablony obkreslíme požadovaný tvar záložky. Záložku vyřízneme nebo vystřihneme. V horní části vytvoříme děrovacími kleštěmi nebo děrovačkou otvor pro přivázání krajky. Odstřihneme krajku potřebné velikosti. Přeložíme ji napůl. Vzniklé očko protáhneme dírkou z lícové strany směrem dolů. Ve spodní části se vytvoří očko a tím oba konce provlékneme a uzlík lehce utáhneme.

Záložka má dvě možnosti použití. Výřez v horní části, který se dá přímo navléknout na stránku, nebo ji klasicky vložíme mezi listy.

Video návod na výrobu záložky do knihy naleznete na uvedeném odkazu:
https://kreativnitechniky.cz/zalozka-do-knihy-diy-navod/

Vyhotovení obalu na knihu

Aby se nám knihy neničily, tak si na ně vyhotovíme obal. Tento obal nám knihu nejen ochrání, ale také krásně ozdobí. Budeme potřebovat pouze papír a knížku, kterou jím obalíme. Knihu umístíme otevřenou doprostřed papíru. Papír přehneme podle jejích okrajů: horního, dolního, levého a pravého. Po stranách knihy uděláme přehyby o několik milimetrů od jejích okrajů dál.

Knihu dáme stranou a uhladíme přehyby podle horního a dolního okraje knihy. Na nich pak uhladíme přehyby podle levého a pravého okraje knihy. V rozích papíru nám tak vzniknou pouzdra, do nichž postupně zasuneme rohy knihy.

Na internetu můžete najít mnoho zajímavých inspirací, DIY videí – návodů, jak si vyrobit obal na knihu.

Proto zde umisťuji odkaz na jedno takové video:
https://www.stream.cz/recy-kecy/obal-na-knihu-a-sesity-63989831

Tvořivost lze u dětí také rozvíjet otázkami, které následují po přečtení či vyslechnutí čteného textu:

1. Jak bude děj podle vás pokračovat? Jak byste tento příběh zakončili? Proč byste ho takto zakončili?
2. Jak byste příběh změnili?
3. Jaké jiné postavy by tam měly vystupovat?
4. Jaký název byste vymysleli pro tento příběh?

Moje vlastní minikniha

Cílem této aktivity je podpořit tvořivost, představivost a vztah ke knihám u dětí předškolního věku.

Budeme potřebovat: papír, pastelky, fixy, sešívačku nebo kancelářské sponky, knihu jako inspiraci.

Děti si nejprve vyberou krátký úryvek z knihy nebo audioknihy, který je zaujal, a na jeho základě **vymyslí vlastní krátký příběh**. Mohou například pokračovat v původním ději, změnit hlavní postavu nebo vytvořit úplně nové dobrodružství. Následně každý nakreslí své postavy a prostředí příběhu na několik papírů, které potom složí na polovinu a spojí kancelářskými sponkami nebo sešijí pomocí sešívačky, čímž vznikne jejich vlastní minikniha. Děti mohou **ozdobit obal knihy** a vymyslet jí název. Na závěr si miniknihy **navzájem představí** – dle obrázků povyprávějí příběh a ukážou své ilustrace ostatním. Tato aktivita rozvíjí představivost, kreativitu a jazykový projev, posiluje vztah ke knihám a učí děti strukturovat vlastní příběh.

Mapa příběhu

Cílem aktivity je podpořit porozumění příběhu, rozvíjet představivost, slovní zásobu a schopnost vizualizace textu u dětí předškolního věku. Aktivitu můžeme realizovat jak s tištěnou knihou, tak s audioknihou.

Nejprve učitelka zvolí krátký úryvek z knihy nebo audioknihy, který je vhodný pro danou věkovou skupinu dětí a obsahuje jasně rozpoznatelné postavy, místa a jednoduchý děj. Děti si příběh společně poslechnou nebo přečtou a během poslechu je **učitelka aktivně vede otázkami**, například „Co myslíte, že se stane dál?“, aby podpořila pozornost a porozumění. Následně děti společně s učitelkou vytvoří na velkém archu papíru „mapu příběhu“, do které **zakreslují hlavní postavy**, místa, kde se děj odehrává, a klíčové události příběhu v chronologickém pořadí. Mohou přidávat ilustrace, které jim pomohou lépe si děj zapamatovat. Během tvorby mapy učitelka děti navádí ke správným odpovědím otázkami typu „Kde se postavy nacházejí?“ nebo „Co se stalo nejdříve a co potom?“, čímž rozvíjí také jejich vyjadřovací schopnosti.

Aktivita rozvíjí schopnost porozumění příběhu, slovní zásobu, vizuální myšlení, spolupráci a komunikační dovednosti, a zároveň umožňuje dětem aktivně prožívat příběh a zapojit fantazii.

> **Poslech je přirozenou součástí světa dětí, jsou zvyklé poslouchat pohádky, vyprávění i hudbu, audiokniha je tak příjemné zpestření.**

Autorka přednáší na pedagogické fakultě Uniwersytet Śląski a také pracuje v mateřské škole.